

Nr 121.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ansvar för kostnad för dikningsföretag å kronans utarrenderade jordbruksdomäner; given Stockholms slott den 19 februari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, statsråden GÄRDE, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström, anför:

Bestämmelser angående jordägares och arrendators inbördes rättigheter och skyldigheter ifråga om torrlägningsföretag, som angår den utarrenderade egendomen, finnas vad beträffar arrendeförhållanden i allmänhet för visst fall meddelade i 2 kap. 27 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom. Enligt dessa bestämmelser gäller, att, där jordägaren för dikning eller annan avledning av vatten fått vidkännas kostnad, men arrendatorn ej vill för den ökade avkomst och nytta, som

Kronoarrendators rättigheter och skyldigheter vid torrlägningsföretag.

för honom uppkommer, vidkännas skälig förhöjning i arrendeavgiften, det skall stå jordägaren öppet att frånträda arrendeavtalet. Jordägaren skall dock för åtnjutande av denna rätt uppsäga avtalet inom ett år från det torrlägningsföretaget fullbordas. Avvikande bestämmelser i angivna hänseenden kunna emellertid med bindande verkan träffas i arrendeavtalet.

Beträffande arrendeupplåtelse av kronans jordbruksdomäner hava vissa från den allmänna arrendelagen avvikande bestämmelser i ämnet meddelats i särskilda författningar eller upptagits i domänstyrelsens arrendekontrakt för domänerna. De i fråga om kronans arrendeupplåtelse givna författningsbestämmelserna sträcka sig dessutom delvis utanför det område, som reglerats genom nyssnämnda stadgande i allmänna arrendelagen.

Arrendekontrakt rörande kronan tillhörig jordbruksegendom skall enligt mom. 21:o kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner innehålla uttrycklig bestämmelse därom att, om arrendator vill för det arrenderade området eller viss del därav i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning eller önskar anlägga ängsvattning, sådant endast må ske efter av sakkunnig person uppgjord plan, som av domänstyrelsen godkännes. För dylikt företag liksom för större odlings- eller täckdikningsarbeten, varav egendomen tillskyndas synnerlig fördel, men arrendator under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, må, enligt stadgande i samma moment, efter domänstyrelsens prövning gottgörelse tilläggas arrendator genom skälig minskning i ett eller flera års arrendeavgift.

Uppkommer fråga om en av kronan utarrenderad jordbruksegendoms deltagande i vattenavledningsföretag enligt stadgandena i vattenlagen, bliva arrendatorns rättigheter och skyldigheter gent emot jordägaren att bedöma enligt förordningen den 6 juli 1849 (nr 47 s. 1) om deltagande i vattenavledningsföretag för boställen och annan staten tillhörig jord. Enligt bestämmelserna i denna förordning skall det ankomma på arrendatorn, därest han det åstundar och domänstyrelsen därtill lämnar tillåtelse, att med övriga egendomsinnehavare deltaga i vattenavledningsföretaget med rätt för arrendatorn att under sin besittningstid åtnjuta den vinst för egendomen, som därigenom uppkommer; och skall i sådant fall ej mindre den omkostnad, arrendatorn härför får vidkännas, än även den ytterligare kostnad, som kan erfordras för den tillvunna eller i förbättrat skick försatta jordens odling och inhägnande samt för uppförande av de byggnader, vilka till den därå växande grödans insamlande äro av nöden, till gottgörande på vissa år fördelas. Antalet av år, varpå denna fördelning må ske, äger vederbörande synerätt, vid först inträffande laga syn, att utan avräkning å arrendatorns skyldigheter i avseende å egendomens lagliga byggnad och hävd i övrigt bestämma i förhållande till

kostnaderna, jämförda med den förkovran; egendomen genom företaget vinner, dock att fördelningen ej i något fall må utsträckas längre än till högst tjugu år, räknat från den tid, då vattenavledningen blivit fullbordad. Avträder arrendatorn egendomen innan de sålunda bestämda åren tilländagått, skall han för de återstående av efterträdaren njuta ersättning, som upptages i likvid dem emellan vid av- och tillträdessynen. Vill arrendatorn icke för egendomen deltaga i vattenavledningsföretaget, har domänstyrelsen enligt stadgande i 1849 års förordning, som i detta hänseende undergått viss ändring genom kungörelse den 13 maj 1887 (nr 25 s. 1), att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t vill i varje fall särskilt pröva och förordna vad åtgärd i fråga om deltagande i företaget, som med iakttagande av det allmännas rätt och fördel må finnas böra äga rum.

Särskilda författningsbestämmelser saknas däremot beträffande krono- arrendatorernas rättigheter och skyldigheter i fråga om dikningsföretag enligt stadgandena i vattenlagen. Härutinnan hava i stället intagits föreskrifter i domänstyrelsens arrendekontrakt för domänerna. Enligt dessa föreskrifter är arrendatorn skyldig att deltaga i dikningsföretag, varav egendomen vid tiden för utarrenderingen beröres eller som på grund av stadgandena i gällande vattenlag kunna under arrendetiden ifrågakomma för egendomen, utan rätt till gottgörelse av något slag från kronans sida.

Även beträffande invallningsföretag enligt stadgandena i vattenlagen saknas särskilda författningsbestämmelser. I detta avseende hava emellertid ej upptagits några föreskrifter i domänstyrelsens arrendekontrakt för domänerna. För dylikt företag har kronan att betala de för den utarrenderade egendomen utgående kostnaderna, och arrendatorn åligger i sådant fall att jämlikt bestämmelserna i allmänna arrendelagen för ökad avkomst och nytta av företaget vidkännas skälig förhöjning i arrendeavgiften.

Frågan om kronoarrendators ersättningsskyldighet för kostnader, för- anledda av den utarrenderade egendomens deltagande i dikningsföretag, har vid 1930 års riksdag för ett särskilt fall varit föremål för behandling på grund av Kungl. Maj:ts till riksdagen avlåtna proposition nr 229 angående befrielse för K. J. Alm från viss betalningsskyldighet.

*Propositionen
nr 229 till
1930 års
riksdag.*

Förhållandena i detta fall voro i korthet följande. Genom kontrakt den 7 januari 1921 hade Karl Johan Alm antagits till arrendator av krono- egendomen $\frac{3}{4}$ mantal Solvalla nr 5 jämte Vittensten nr 1, ett torp, i Faringe socken av Stockholms län för tiden från och med den 14 mars 1921 till den 14 mars 1928. Arrendeavtalet blev efter sistnämnda tidpunkt förlängt på fem år. Då det emellertid sedermera visade sig, att Alm icke längre var i stånd att ställa godkänd borgen för arrendevillkorens fullgörande, blev avtalet uppsagt med skyldighet för Alm att avflytta den 14 mars 1929. I det mellan domänstyrelsen och Alm upprättade arrendekontraktet hade stadgats, bland annat, att arrendatorn vore skyldig att utan

rätt till gottgörelse av något slag från kronans sida deltaga i dikningsföretag, varav egendomen vid tiden för kontraktets upprättande berördes eller som på grund av stadgandena i gällande vattenlag kunde under arrendetiden för egendomen ifrågakomma. Under arrendetiden hade Alm ingått såsom delägare i dikningsföretaget »Solvallamossens torrlägningsföretag». Kungl. Maj:t, som genom beslut den 27 juni 1927 åt företaget anvisat statsbidrag från statens avdikningsanslag samt lån från statens avdikningslånefond, hade i samband därmed medgivit, att Alm finge jämte övriga deltagare vinna delaktighet i avdikningslånet med skyldighet för Alm att gälda såväl de under återstående arrendetiden belöpande annuiteterna å lånet som ock vid arrendetidens slut den då ännu ogulda återstoden av egendomens andel i samma lån. Alm anhöll emellertid sedan hos Kungl. Maj:t, att han måtte bliva befriad från betalningsskyldighet för den honom såsom arrendator av egendomen påförda andelen i kostnaderna för torrlägningsföretaget. Till stöd för framställningen anförde Alm, bland annat, att då torrlägningsarbetet påbörjats under år 1926 och slutförts år 1928, Alm icke hade dragit någon nytta av dikningen utan i stället åsamkats förluster till följd av de stora upplag av jord, varmed egendomen under arbetets gång besvärats.

I propositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att Alm finge befrias från honom åliggande skyldighet att gälda på nämnda fastighet belöpande andel, utgörande 2,535 kronor 84 öre, i omförmälda lån från statens avdikningslånefond till »Solvallamossens torrlägningsföretag». Propositionen blev, enligt hemställan av jordbruksutskottet, av riksdagen bifallen (jordbruksutskottets utlåtande nr 44 och riksdagens skrivelse nr 178).

Då frågan om propositionens avlåtande till riksdagen föredrogs i statsrådet, anförde min företrädare i ämbetet, bland annat, att det syntes kunna ifrågasättas, huruvida över huvud nu gällande kontraktsbestämmelser rörande det sätt, på vilket kostnaderna för avdikningsföretag skulle av arrendator gäldas, kunde i varje fall anses överensstämma med billighet, samt att en utredning i detta ämne syntes lämpligen böra komma till stånd. Med anledning härav erinrade riksdagen i sin förenämnda skrivelse, att riksdagen i skrivelse den 29 maj 1928 (nr 264) anhållit om vidtagande av åtgärder i syfte att reglerna för upplåtelser under nyttjanderätt från kronans mark måtte i möjligaste mån anpassas efter den allmänna arrendelagens bestämmelser och syftemål. Det av departementschefen berörda spörsmålet syntes riksdagen äga samband med den av riksdagen sålunda begärda utredningen.

På grund av sist berörda uttalanden vill jag meddela, att frågan om en allmän revidering av bestämmelserna angående kostnaderna för torrlägningsföretag, som beröra kronans utarrenderade egendomar, upptagits å programmet för den inom jordbruksdepartementet med anledning av riksdagens skrivelse nr 264/1928 igångsatta utredningen beträffande en del jordbruksdomänerna berörande spörsmål.

Domänstyrelsen har nu i skrivelse den 19 januari 1932 gjort framställning av vidtagande, i avvaktan på tillkomsten av förändrade grunder

för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, av viss åtgärd beträffande kronoarrendators ansvar för kostnad för dikningsföretag. Styrelsen har i skrivelsen anfört, att då bibehållandet bland kontraktsbestämmelserna av skyldigheten för kronoarrendator att utan gottgörelse av något slag svara för de med dikningsföretag förenade kostnaderna ur skälighetssynpunkt syntes styrelsen starkt kunna sättas i fråga, inom styrelsen diskuterats olika förslag till åstadkommande av mera ändamålsenliga föreskrifter. Styrelsen hade i frågan även hört samtliga domänintendenter ävensom berett lantbruksingenjörerna i södra och mellersta Sverige samt lantbruksstyrelsen tillfälle att yttra sig.

Domänintendenterna hava därvid uttalat sig för att bestämmelserna angående vattenavledning i allmänhet jämväl böra gälla dikningsföretagen. Även i de yttranden, som inkommit från *lantbruksingenjörerna*, har uttalats önskvärdheten av en jämkning av kontraktsbestämmelserna i sådan riktning, att föreskrifterna för arrendators skyldighet att deltaga i kostnaderna för vattenavledningsföretag utsträckas att gälla jämväl beträffande dikningsföretagen. *Lantbruksstyrelsen* har förklarat sig finna, att för närvarande gällande bestämmelser angående skyldighet för arrendator av kronoegendom att gälda på kronoegendomen belöpande kostnad för torrlägningsföretag böra revideras i sådan riktning, att de bringas i överensstämmelse med vad i sådant avseende är stadgat rörande arrendator av enskild fastighet.

För egen del har *domänstyrelsen* nu icke till diskussion upptagit några definitiva förslag i ämnet, då det syntes styrelsen vara att förvänta, att frågan om en allmän revidering av bestämmelserna angående kostnaderna för torrlägningsföretag vid kronoegendom skall erhålla sin lösning i samband med ett slutligt förslag till förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. Styrelsen har emellertid beslutat att i nya arrendekontrakt visserligen tillsvidare bibehålla skyldigheten för arrendator att deltaga i förekommande dikningsföretag men medgiva arrendatorn att för sina kostnader erhålla gottgörelse i den ordning, som är föreskriven i fråga om vattenavledningsföretag.

Domänstyrelsen har vidare i skrivelsen — med avseende å hittills gjorda arrendeupplåtelse — anfört följande.

I praktiken gjordes vid arrendevärderingarna ingen skillnad vid uppskattningen av arrendevärdet vare sig egendomen häftade för kostnader för vattenavledning eller för dikning eller invallning. Förelågesålunda oguldna avdikningslåneannuiteter för ett avdikningsföretag, toges av uppskattningsnämnderna hänsyn till berörda förhållande och arrendevärdet beräknades så mycket lägre, som svarade mot den nytta av företaget, som arrendatorn vid den löpande arrendeperiodens slut ansetts ej kunna tillgodogöra sig. Då statsbidrag i stort sett alltid beviljades till företag, vilka vore av någon betydelse, komme nedsättningen i arrendevärdet att i praktiken utgöra ett belopp, som svarade mot storleken av den årliga avdikningslåneannuiteten. Även vid uppskattning för försäljning gjordes i tillämpliga delar motsvarande avdrag. Begagnade därför arrendatorn sig av honom tillkommande hembuds rätt vid utarrendering eller försäljning, bleve

han i tillfälle njuta nyttan av sina kostnader för dikningsföretaget. Komme egendomen däremot att utbjudas till fri tävlan vare sig för arrende eller för försäljning, framträdde obilligheten av de nuvarande kontraktsbestämmelsernas innehåll i angivna avseende. Arrendatorn bleve då skyldig att på en gång erlægga de oguldna avdikningslåneannuiteterna, under det att kronan, vid det förhållande att en eventuell ny innehavare av egendomen befriades från sagda kostnader, oförtjänt kunde påräkna en högre arrendeavgift, respektive köpeskilling. Styrelsen ville därför ifrågasätta, huruvida icke styrelsen skulle kunna av statsmakterna bemyndigas att i förekommande fall vid löpande arrendeperiods slut medgiva arrendator befrielse från honom enligt arrendekontrakt åliggande betalningsskyldighet för dikningsföretag. En dylik befrielse innebure i stort sett endast, att betalningsskyldigheten för oguldna avdikningslåneannuiteter för dikningsföretag komme att, såsom nu ägde rum vid vattenavledning och invallning, åläggas ny arrendeinnehavare respektive ny köpare.

Styrelsen har i anslutning till det sålunda anförda hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka bemyndigande för styrelsen att i förekommande fall vid löpande arrendeperiods slut medgiva arrendator av kronoegendom befrielse från honom kontraktsevenligt eller eljest åvilande betalningsansvar för kostnader för dikningsföretag.

Statskontoret. Statskontoret har i infortrat utlåtande den 10 februari 1932 tillstyrkt bifall till domänstyrelsens framställning.

Departementschefen. De hittills tillämpade reglerna beträffande kronoarrendators deltagande i torrlägningsföretag, som angå den utarrenderade egendomen, kunna icke anses hava varit i allo tillfredsställande. Detta har särskilt gällt de i domänstyrelsens kontrakt för domänerna intagna föreskrifterna, att arrendator skall vara skyldig att delta i dikningsföretag, som angå den utarrenderade egendomen, utan rätt till gottgörelse av något slag från kronans sida. För framtida arrendeupplåtelser har emellertid härutinnan genomförts en ändrad anordning genom domänstyrelsens beslut att i nya arrendekontrakt visserligen bibehålla skyldigheten för arrendatorn att delta i förekommande dikningsföretag men medgiva arrendatorn att för sina kostnader erhålla gottgörelse i den ordning, som är föreskriven ifråga om vattenavledningsföretag.

För tidigare gjorda arrendeupplåtelser kvarstå däremot olägenheterna av de gamla föreskrifterna om arrendators skyldighet att delta i dikningsföretag utan rätt till gottgörelse av något slag från kronans sida. Lika med domänstyrelsen finner jag starka billighetsskäl tala för vidtagande av åtgärder till dessa olägenheters undanröjande. För sådant ändamål torde domänstyrelsen böra bemyndigas att, där så finnes skäligt, vid arrendes upphörande medgiva arrendator av kronoegendom befrielse från honom kontraktsevenligt eller eljest åvilande betalningsskyldighet för kostnader för dikningsföretag. En dylik befrielse innebär, på sätt domänstyrelsen framhållit, i stort sett endast, att betalningsskyldig-

heten för oguldna avdikningslåneannuiteter för dikningsföretag komma att, såsom nu äger rum vid vattenavledning och invallning, åläggas ny arrendeinnehavare respektive ny köpare.

För angivna bemyndigande erfordras riksdagens tillstånd.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att Kungl. Maj:t må bemyndiga domänstyrelsen att, där så finnes skäligt, befria arrendator av kronan tillhörig jordbruksegendom från honom enligt arrendekontrakt eller eljest vid arrendets upphörande åvilande betalningsskyldighet för dikningsföretag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.